

Likovna oprema franjevačke crkve i samostana sv. Antuna Padovanskog u Koprivnici

ANA MARIJA KANIŽANEC

Franjevci u Koprivnicu dolaze krajem XIII. stoljeća, gdje započinju život u napuštenoj romaničkoj crkvi. U prvoj polovini idućeg stoljeća izgradili su novu jednobrodnu crkvu s kontraforima i poligonalnim svetištem, međutim godinama kasnije franjevci odlučuju napustiti crkvu i grad, što će biti objašnjeno u radu. Njihov ponovni dolazak ključan je za temu članka, koja se fokusira na likovnu baštinu baroknog razdoblja koju crkva i samostan čuvaju, poput djela Izaije Gassera, Johanna Josefa Carla Henricija te kipara Ivana Jakoba Altenbacha. Povratkom u grad izgradili su novu crkvu i samostan sv. Antuna Padovanskog na drugoj lokaciji, a radilo se o jednobrodnoj baroknoj crkvi pravokutnog tlocrta s trostrano završenim svetištem i zvonikom uz koju je izgrađen i samostanski kompleks. U XVII. i prvoj polovini XVIII. stoljeća dogodile su se i prirodne katastrofe koje su ostavile trag na crkvi, koja je izvorno sadržavala dvije kapele, Lauretansku i Presvetog Otkupitelja, međutim sačuvana je samo kapela Presvetog Otkupitelja. Rad donosi i pregled povijesnih okolnosti iz kojih se razvila Koprivnica, koja je dugi niz godina imala važnu vojnu funkciju budući da su stalni prodori i ratovanja s Osmanlijama bila česta. U povijesni pregled uključena je i povijest franjevačkog reda i osnutka provincije sv. Ladislava, koja ima važnu ulogu u vraćanju franjevacu u Koprivnicu.

Ključne riječi: franjevci, Koprivnica, sv. Antun Padovanski, Izaija Gasser, Johann Josef Carl Henrici, Osmanlije, kapela Presvetog Otkupitelja

---

1. Uvod

Današnja franjevačka crkva i samostan u Koprivnici potječu iz XVII. stoljeća, ali XVII. stoljeće nije početak franjevačke povijesti u Koprivnici, ona započinje puno ranije, još u XIII. stoljeću. Krajem trinaestog stoljeća kada franjevci prvi put dolaze u Koprivnicu, koja već ima status slobodnog kraljevskog grada (1356.), smjestili su se u napuštenoj romanič-

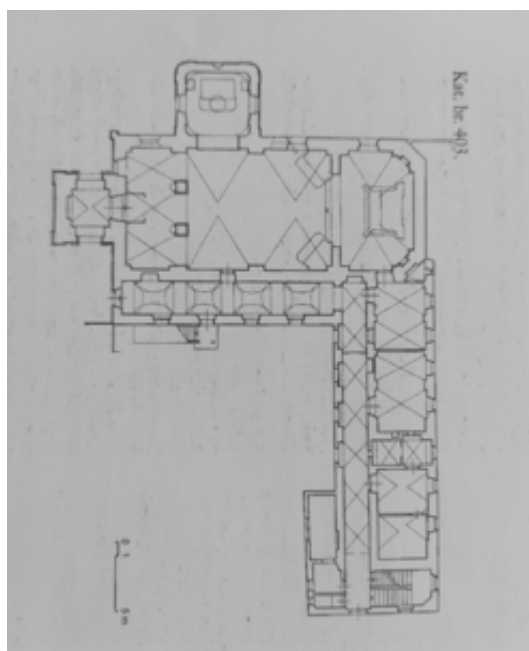
koj crkvi koju im za korištenje daje ban Henrik Gising. S vremenom Koprivnica dobiva jaču obrambenu ulogu u obrani protiv Osmanlija, što je rezultiralo novim statusom – sjedištem kapetanije Slavonske vojne granice u XVI. stoljeću. Upravo je vojna funkcija imala i utjecaj na franjevce budući da će oni morati surađivati s vojskom u više navrata, a povezanost s vojskom u jednom je trenu formirala franjevce u

vojne kapelane (1668.).¹ Stoga će članak biti podijeljen u dva dijela. Prvi dio će se odnositi na povijesni pregled razvoja Koprivnice kao grada i vojne utvrde, ali i na povijest franjevaca u Hrvatskoj te točnije poteškoće s kojima su se franjevci susreli pri dolasku u Koprivnicu i zašto su je u jednom trenu i napustili. Okolnosti opisane u povijesnom dijelu pomoći će u daljnjem razumijevanju odluke franjevaca oko gradnje crkve i samostana, budući da su s gradskim poglavarstvom imali spor. Drugi dio će se fokusirati na umjetnički inventar baroknog razdoblja, kao i na arhitekturu i proces izgradnje samostana i crkve.

2. Koprivnica u sedamnaestom i prvoj polovini osamnaestog stoljeća

U razdoblju koje je prethodilo sedamnaestom stoljeću, Koprivnica se kao grad transformirala od malog trgovišnog mjesta u slobodni kraljevski grad te u urbano središte koje tijekom XVI. stoljeća jača svoj obrambeni pojas. Hrvatsko-ugarski prostor su u XVI. stoljeću uzdrmale politička i gospodarska nestabilnost te sveprisutna osmanska prijetnja, stoga se tijekom stoljeća radi na nadograđivanju i prilagođavanju nekadašnjih feudalnih utvrda. Tijekom burnog XVI. stoljeća javila se potreba za stvaranjem novog obrambenog sustava oslonjenog na ujedinjenje vojne snage kršćanske Europe, međusobno povezivanje graničnih utvrda te uspostavu nove teritorijalne organizacije čime nastaju kapetanije. Koprivnica tada dobiva važnu ulogu jer 1548. godine postaje sjedištem kapetanije Slavonske vojne granice.²

Među ključnim događajima koje treba istaknuti je poraz Osmanlija kod Siska 1593. godine, čime je zaustavljeno širenje Osmanskog Carstva, ali poraz nije označio kraj sukoba, nego početak tzv. Dugog rata koji je trajao

Sl. 1. Tlocrt crkve i samostana iz druge polovine XX. stoljeća (izvor: Paškal Cvekan, Koprivnica i Franjevci: Povijesno-kulturni prikaz dolaska i djelovanja Franjevaca u Koprivnici.).

od 1593. do 1606. godine. Iako Koprivnicu Osmanlije nikada nisu osvojili ni zauzeli, često su grad pljačkali i palili, a uz te probleme povijest grada su obilježili i požari, potresi i kuga. Dugi rat završava početkom XVII. stoljeća sklapanjem Žitvanskog mira (1606.), čime dolazi do smirivanja osmanskih prodiranja. Mir je sklopljen na dvadeset godina, a njime je utvrđena nova granica između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva. Mirom su zabranjena sva četovanja i upadi u prekogranične prostore, a utvrđeno je i da su se stare utvrde mogle obnoviti, ali se nisu smjele graditi nove.³ Budući da se mirovnim sporazumom situacija smirila i nije bilo novih napada, Hrvatska je mogla polako vraćati svoje teritorije, a Koprivnici je mir omogućio početak obnavljanja trgovačkih putova i cehova te oporavak šireg koprivničkog područja. Osim mirovnog sporazuma, razvoju i jačanju trgovine, prome-

1 PETRIĆ, Hrvoje: *Koprivnica u 17. stoljeću. Samobor*: Meridijani, 2005., 242.

2 SLUKAN ALTIĆ, Mirela: *Povijesni atlas gradova III. svezak Koprivnica*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2005., 9, 50.

3 PETRIĆ, Hrvoje: *Nav. dj.*, 125.

Sl. 2. Pogled na glavni i bočne oltare (fotografirala Ana Marija Kanižanec).

ta i gospodarstva pomogle su odredbe koje su ograničile kapetanovu vlast, budući da je kapetan imao vlast nad građanima i njihovim posjedima. Nadalje, Osmansko Carstvo je u drugoj polovini XVII. stoljeća oslabilo, što je otvorilo priliku da se granica ponovno pomakne prema istoku i time udalji od Koprivnice, otvarajući gradu mogućnost povoljnijeg prometnog položaja koji tako stvara i tranzitnu ulogu grada. Također, iako je još i u XVII. stoljeću najvažnija centralna funkcija upravo vojna, razvojem cehova i održavanjem sajmova mjerilo centraliteta postaju i civilne djelatnosti.⁴

Za razliku od burnijeg XVI. stoljeća, mirno je doba XVII. stoljeća potaknulo društveni i gospodarski razvoj, ali i nadograđivanje i modernizaciju koprivničke utvrde, koja je tijekom Dugog rata pretrpjela brojne napade i time je došlo do teških oštećenja. Krajem XVI. stoljeća utvrda je bila jedinstven obrambeni sustav izgrađen u duhu renesansnog vojnog graditeljstva XVI. stoljeća s četiri bastiona.⁵ Ono što je

zanimljivo kod gradnje koprivničke utvrde, ali i drugih utvrda na hrvatskom području je to što se radi o zemljanim utverdama, što je neobično budući da su zaduženi bili talijanski graditelji kod kojih je u to vrijeme bilo tipično graditi zidane bedeme. Nadalje, koprivnička je utvrda pripadala tzv. novotalijanskom sustavu, koji je uključivao prostranije i šiljaste bastione s kraćim kurtinama pred kojima se u pravilu nalaze ravelini, koji će biti izgrađeni tijekom modernizacije utvrde u XVII. stoljeću.⁶ Budući da je koprivnička utvrda trpjela brojne napade za vrijeme Dugog rata, utvrda je bila u lošem stanju te je bila nužna obnova, koju priprema graditelj Alessandro Pasqualini, zadužen za brigu o slavonskim utverdama te je stoga obilazio i Koprivnicu nekoliko puta krajem XVI. te početkom XVII. stoljeća. Njegovu brigu i rad nastavio je voditi od 1602. godine graditelj Ottaviano Zanolli, koji je popravio bastione i bedeme, ali također je uredio i vodene opkope.⁷

4 Isto, 117–118.

5 Isto, 110–111.

6 ŽMEGAČ, Andrej: *Bastioni kontinentalne Hrvatske*. Zagreb: Golden Marketing, Institut za povijest umjetnosti, 2000., 44.

7 SLUKAN ALTIĆ, Mirela: Nav. dj., 64.

Kada je trebalo modernizirati utvrdu, među idejama se posebno isticalo građenje petog bastiona, koji ipak nije bio realiziran. Modernizacija utvrde dogodila se prvom polovinom XVII. stoljeća, a uključivala je gradnju ravelina kao novog elementa te predbedeme i unutarbedemska povišenja kavalira te se takav plan utvrde sačuvao sve do sredine XIX. stoljeća.⁸ Utvrda je u cjelini obnovljena i dovršena 1615. godine, kada je završena gradnja ravelina te je time dovršeno pojačavanje fortifikacijskog karaktera utvrde.⁹ Iako nisu sačuvani originalni nacrti takvog zdanja utvrde, postoji veduta habsburškog inženjera Johanna Ledentua iz 1639. godine. Ledentuova veduta prikazuje zapadne raveline i njihovu vezu preko tvrđavnog jarka i mosta s bedemima i bastionima. Međutim, problem s prikazom njegove vedute je to što je u prikazu unutrašnjosti grada pogriješio, čime se nameće pitanje je li njegova veduta općenito pouzdana ili je samo raspola-gao podacima o izgledu grada koji nam danas nisu poznati.¹⁰ Osim sačuvanog Ledentuovog primjera izgleda utvrde, važno je spomenuti i kartografske radove habsburškog vojnog topografa Martina Stiera. Stier je 1657. godine izradio dva plana Koprivnice s poprečnim presjekom, od kojih je jedan prikazivao stvarno stanje, dok je drugi plan bio prijedlog dogradnje. Na njegovom prikazu Koprivnica ima oblik nepravilnog četverokuta koji s vanjskim ravelinima i opkopima čini oblik nepravilne zvijezde, a također je opasana širokim bedemima, koji su pojačani četirima bastionima, što ukazuje na tadašnja nastojanja renesansnog stila građenja nizinskih fortifikacija.¹¹ Budući da su ravelini povezani s bastionima, uspješno su sa svih strana zatvorili vatrenu obrambenu liniju, a oko ravelina je opkopan jarak. Element

Sl. 3. Neznani kipar, Trpeći Krist
(fotografirala Ana Marija Kanižanec).

koji je prisutan i u Ledentuovu i Stierovu planu je tzv. falsabraga, odnosno niski predbedem koji okružuje cijelu tvrđavu, a predstavlja nizozemsko obilježje po kojem se Koprivnica razlikovala od drugih utvrda tog doba.¹² Također, na uglovima tvrđave se javljaju novi fortifikaciji elementi – kavaliri. Uvođenjem kavalira postignuta je snažna trokutna obrana, a dodavanjem ravelina uspješno je riješen problem predugih bedema.¹³ Iako je Stier u pisanom obliku svog izvješća donio niz prijedloga za poboljšanje obrambenog sustava, grad nije imao dovoljno sredstava kako bi ostvario njegov prijedlog, ali i unatoč tomu, koprivnička je utvrda bila najmodernija i najjača utvrda na prostoru

8 Isto, 65.

9 UZELAC, Zlatko: *Tvrđava Koprivnica: prijedlog zaštite, restauriranja i rehabilitacije očuvanog dijela koprivničkih bedema*. // Podravski zbornik 2011 (ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2011., 44.

10 Isto, 68.

11 FELETAR, Dragutin: *Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1992., 30.

12 ŽMEGAČ, Andrej, Nav. dj., 44.

13 UZELAC, Zlatko: Nav. dj., 46.

između Save i Drave.¹⁴

Unutar utvrde postojale su tri ulice s malim trgom, a u tvrđavu se ulazilo na glavna ili velika vrata (sjeverni smjer). U utvrdu su se nalazili vojni objekti poput zgrade zapovjedništva, oružarnice i zatvora, zatim sakralni objekti, odnosno župna crkva sv. Nikole i franjevačka crkva te je unutrašnjost utvrde obuhvaćala još i javne zgrade, stambena zdanja i gradsku vijećnicu.¹⁵ Do kraja XVII. stoljeća utvrda je postala jezgra većeg naselja koje se proširilo oko nje te je dio gospodarskih funkcija preseljen izvan same jezgre.

Koprivničko područje su tijekom XVII. stoljeća pogodili i brojni potresi od kojih su dva jaka bila iste godine – 1694. Uz potrese pojavila se dva puta i epidemija kuge. Prva epidemija proširila se iz osmanskog područja sredinom XVI. stoljeća, a zatim se ponovno pojavila 1647. godine.¹⁶ Takve epidemije i prirodne katastrofe utjecale su na broj stanovništva, odnosno njegovu degradaciju, koja je posebno vidljiva tijekom XVI. stoljeća kada je dio stanovništva poginuo u ratu, a drugi dio se odlučio preseliti u sigurnije krajeve. Potrebno je napomenuti kako je u drugoj polovini XVI. stoljeća Koprivnica bila važno vojno središte, stoga su tada u ukupnom broju stanovništva prevladavali vojnici i njihove obitelji, a ta situacija se već u prvoj polovini XVII. stoljeća počinje mijenjati upravo zbog socioekonomskog i kulturnog razvoja koji je uslijedio te se Koprivnica kao grad transformirala iz vojnog grada u civilni, budući da je opadala potreba za prisustvom vojnika.¹⁷ Za razliku od XVI. stoljeća, kada je broj stanovništva smanjen iz različitih razloga, sredinom XVII. stoljeća situacija se mijenja, a tome doprinosi mir iz 1606. godine.

Naime, nakon sklopljenog mira, dolazi do prvog vala kolonizacije, čime su napuštena naselja obnovljena, ali se osnivaju i nova mjesta, a donošenjem Vlaških statuta (Statuta

Valachorum, 1630.) kojima su uređeni odnosi između lokalnog stanovništva i vojnih zapovjednika stvoreni su uvjeti za drugi, snažniji val kolonizacije.¹⁸

Nakon mira u Srijemskim Karlovcima (1699.), mijenja se strategija obrane u kojoj su se stare granične tvrđave našle u pozadini jer granicu obrane preuzimaju nove, moderne tvrđave, a Koprivnica i dalje ostaje važna u funkciji obrane.¹⁹ Dolazi do reforme Vojne krajine u sklopu koje je stvoren novi teritorijalni ustroj Varaždinskog generalata, čije se sjedište 1731. godine premjestilo iz Varaždina u Koprivnicu, budući da je Koprivnica kao najjača utvrda tog područja bila najpogodnije novo sjedište.²⁰ Iako je grad i u XVIII. stoljeću u mirnijem razdoblju, dolazi do velikih katastrofa poput kuge (1712.) koje zaustavljaju razvitak. Uz to, i vojni su interesi djelomično onemogućili razvitak grada jer u njemu nesinkronizirano djeluju dvije upravne vlasti – vojna i civilna. Među bitnim događajima koji ostavljaju trag u gradu i na stanovništvu u prvoj polovini XVIII. stoljeća je požar koji se dogodio 1733. godine, a posljedice su bile ogromne jer je do tada većina objekata bile drvene gradnje. Nakon tog razornog požara dolazi do brže obnove grada, u kojoj su se drveni objekti zamijenili zidanim.

3. Dolazak franjevaca u Koprivnicu

Franjevci u Koprivnicu dolaze krajem XIII. stoljeća, točnije oko 1290. godine, što posredno potvrđuje zapis povjesničara Jurja Rattkaya u kojem navodi kako su banovi Henrik i Ivan podigli samostan franjevcima.²¹ Henrik Gising i njegov brat Ivan posjedovali su u Slavoniji mnoge posjede, ali i vojvodski posjed u

14 SLUKAN ALTIĆ, Mirela: Nav. dj., 73–75.

15 FELETAR, Dragutin: Nav. dj., 31–33.

16 PETRIĆ, Hrvoje: Nav. dj., 51.

17 Isto, 58, 80.

18 SLUKAN ALTIĆ, Mirela: Nav. dj., 73.

19 Koprivnica – grad i spomenici. Zagreb: Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1986., 207.

20 LUKAČIĆ, Petar: *Koprivnica kao središte Varaždinskog generalata (1731. – 1765.)*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009., 8.

21 PETRIĆ, Hrvoje: Nav. dj., 234.

Koprivnici, što ukazuje kako je Henrik Gising zaslužan za dovođenje franjevaca u grad. Gising im je darovao napuštenu romaničku crkvu sv. Nikole, gdje su franjevci izgradili novu crkvu i samostan do najkasnije 1321. godine, a titular promijenili u Blaženu Djevicu Mariju Bezgrješnu, što je moglo biti moguće tek nakon 1305. godine kada je Ivan Duns Scot na pariškom sveučilištu uspješno teološki opravdao odliku bezgrješnosti.²²

Franjevci su ostali u crkvi Blažene Djevice Marije sve do sredine XVI. stoljeća, kada u jednom trenutku odlučuju napustiti crkvu, samostan i grad. Oko godine napuštanja postoji nekoliko različitih stajališta i objašnjenja. Kao moguća godina njihova odlaska spominje se 1559., kada se dogodio požar u kojem je crkva sa samostanom izgorjela. Požar su podmetnuli osmanski vojnici, a u plamenu su nestale i druge građevine unutar grada. Međutim, Cvekan je utvrdio da je razlog odlaska bila pljenidba, a ne požar te je prema njemu godina kada franjevci odlaze 1561., a s njim se oko godine slažu i Dragutin Feletar i Ivy Lentić-Kugli.²³ Prije utvrđivanja razloga napuštanja, spominjala se i teorija da su franjevci napustili grad zbog straha od osmanske opasnosti koju su zagovarali Rudolf Horvat²⁴ i Leander Brozović,²⁵ čemu u prilog ide izvještaj kraljevske komisije iz oko 1549. godine u kojem se navodi napuštena crkva, za koju su Paškal Cvekan i Ranko Pavleš utvrdili da je franjevačka.²⁶ Ono što je sigurno je da su Koprivnicu napustili do 1561. godine, što potvrđuje naredba kralja Maksimilijana koja je glasila da se napušteni samostan mora zaposjesti i predati ostalim franjevačkim samostanima koji se nalaze u Slavoniji.²⁷ Podataka o tome gdje su franjevci otišli nakon odlaska

iz Koprivnice nema, međutim nisu je zauvijek napustili, nego su se nekoliko puta pokušavali vratiti.

Njihov prvi uspješniji povratak u Koprivnicu događa se u razdoblju od 1603. do 1612. godine, zahvaljujući provincijalu, Franji Draškoviću, koji je u Koprivnicu poslao Pavla Pribojevića i imenovao ga gvardijanom koprivničkog samostana, a zadatak mu je bio da obnovi katoličko bogoslužje u duhu protureformacijske djelatnosti.²⁸ Mjesto gradskog župnika bilo je slobodno, što je Drašković vidio kao priliku da osigura da se franjevci vrate na svoj posjed i preuzmu župu, što se kratkotrajno i ostvarilo.²⁹ Nakon spomenutog prvog pokušaja povratka u Koprivnicu, uslijedila su još dva pokušaja. Prvi pokušaj dogodio se 1635. godine kada se sastalo povjerenstvo za krajiška pitanja u Varaždinu. Franjevci su se obratili povjerenstvu s molbom da im se vrati stara crkva Blažene Djevice Marije i samostan. Povjerenstvo je molbu odobrilo, ali koprivnička uprava nije ništa poduzela, čime su franjevci bili nezadovoljni te se u spor uključio, odnosno pokušao provesti svoju ideju biskup Vinković. Predložio je da franjevci izgrade novi samostan i crkvu negdje u gradu, a da se odreknu prava na staru crkvu i samostan, na što franjevci ne pristaju i uporno nastavljaju borbu za svoje vlasništvo.³⁰ Idući pokušaj bio je slanje molbe caru Ferdinandu III. u Beč, koji je 1644. godine izdao nalog zagrebačkom biskupu Martinu Bogdanu i koprivničkom gradskom poglavarstvu da se sve vrati franjevcima, na što se uprava ponovno nije obazirala.³¹

Treći pokušaj dolaska franjevaca u Koprivnicu vezan je uz uspostavu nove Kustodije svetog Ladislava kralja u Slavoniji (1655.), čija se uprava zalagala da se franjevci vrate u Koprivnicu, međutim ne na staro mjesto. Njihova ideja bila je da se franjevcima dopusti da izgrade novi samostan zbog čega su se obratili caru Ferdinandu III. da odobri njihovu molbu,

22 CVEKAN, Paškal: *Koprivnica i Franjevci: Povijesno-kulturni prikaz dolaska i djelovanja Franjevaca u Koprivnici.*

23 PETRIĆ, Hrvoje: Nav. dj., 235.

24 HORVAT, Rudolf: *Povijest slob. i kr. grada Koprivnice.* Koprivnica: MAG, 1943., 131.

25 BROZOVIĆ, Leander: *Grada za povijest Koprivnice.* Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 76.

26 PETRIĆ, Hrvoje: Nav. dj., 235.

27 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 74.

28 PETRIĆ, Hrvoje: Nav. dj., 201–202.

29 HORVAT, Rudolf: Nav. dj., 132.

30 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 71.

31 HORVAT, Rudolf: Nav. dj., 132.

Sl. 4. Izaia Gasser, Blaženi Ivan Duns Scotus (fotografirala Ana Marija Kanižanec).

Sl. 5. Neznani slikar, Portret kardinala Lorenza Cozze (fotografirala Ana Marija Kanižanec).

Sl. 6. Massi Gaspare, Fr. Laurentius Cozza Montis Falisci Minister, grafički list tiskan u Rimu 1729. godine (izvor: Istituto Centrale per la Grafica: https://www.calcografica.it/stampe/inventario.php?id=S-CL2347_14357).

što je car i učinio. Ovoga puta su se i krajišnici cijele koprivničke krajine zalagali da se franjevci vrata, a iako je bilo i onih koji su radili na sprječavanju njihova povratka, franjevci se u grad vraćaju 1657. godine.³² Iako je car sve odobrio, njegova smrt 1657. godine prouzročila je zapreke za izgradnju nove crkve jer je njegov sin i nasljednik Leopold I. tražio da se ponovno potvrdi očevo dopuštenje i time otežao franjevcima da krenu u daljnje planove, stoga su privremeno odsjeli u kući koju dobivaju na dar od Katarine Kukel, udovice Martina Knezovića, vicekapetana tvrđave u Đurđevcu te uz kuću izgradili drveno prebivalište s osam soba.³³ Predstojnik koprivničke rezidencije, Đuro Geyer, kupio je 1659. godine susjednu kuću do franjevaca kako bi proširio zemljište gdje će se graditi samostan,³⁴ a sredstva za gradnju franjevci su dobili od građana, seljaka iz susjednih sela, hrvatskoga Sabora, zapovjednika Vojne Krajine te samog kralja Leopolda I. Posjed

koji im je darovala udovica Kukel te susjedno zemljište na kojem su izgradili svoju crkvu i samostan nalazio se uz jugozapadni kavalir, odnosno blizu obrambenih zidina utvrde, stoga kako bi franjevci dobili građevinsku dozvolu morali su se obvezati vojnoj vlasti da će u slučaju potrebe primiti vojnike u samostan, ali su također pristali na rušenje samostana u najgorem slučaju.³⁵ Obveze na koje su pristali će tijekom godina ispunjavati pa su tako u dva navrata primili vojnike u samostan (1805. – 1815. i 1848.), a početkom XX. stoljeća bili su prisiljeni i na rušenje južnog krila samostana. Nakon dobivene željene građevinske dozvole, gradnja samostana i crkve sv. Antuna Padovanskog započela je 1675. godine i trajala do 1685. godine. Izgradnja je uključivala crkvu sa zvonikom i samostanom, čije je istočno krilo sačuvano do danas, a gradnjom je upravljao i nadgledao o. Ljudevit Lakner.

32 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 74.

33 *Koprivnica – grad i spomenici*. Zagreb: Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1986., 214.

34 Isto, 214.

35 SLUKAN ALTIĆ, Mirela: Nav. dj., 69–70.

4. Gradnja crkve i samostana sv. Antuna Padovanskog

Nepovoljni političko-gospodarski uvjeti utjecali su na kašnjenje razvoja baroknog graditeljstva u Podravini u usporedbi sa zapadnijim dijelovima Hrvatske, što pokazuje činjenica da su u XVII. stoljeću na području Koprivnice izgrađene samo dvije barokne građevine – crkve sv. Antuna Padovanskog i sv. Nikole, dok ostatak sakralnih građevina potječe iz XVIII. i XIX. stoljeća. Međutim, činjenica da su obje crkve izgrađene u Koprivnici pokazuje ponovno koliko je važan vojni i gospodarski status Koprivnica imala, a crkve su također nagovijestile promjenu u sakralnoj arhitekturi Podravine jer dolazi do primjene zidanog načina gradnje umjesto tradicionalnog drvenog graditeljstva.³⁶

Prvi put kada franjevci dolaze u Koprivnicu smješteni su u napuštenu romaničku crkvu sv. Nikole, a zatim u prvoj polovini XIV. stoljeća grade jednobrodnu crkvu longitudinalnog tipa s poligonalnim svetištem, svodenim križno-rebrastim svodom te moćnim kontraforima koji su podupirali svetište te bočne strane crkve.³⁷ Kako bismo lakše razumjeli slijed izmjene titulara na istom lokalitetu, mogu se odrediti tri građevinsko-arhitektonske faze: starija se faza odnosi na romaničku crkvu sv. Nikole i vrijeme prije nje (XI. – XIII. stoljeće), srednja faza odgovara franjevačkoj crkvi Blažene Djevice Marije (XIV. stoljeće – sredina XVII. stoljeća), a mlađa faza obuhvaća novu crkvu sv. Nikole (sredina XVII. stoljeća – XIX. stoljeće).³⁸

Nakon konačnog povratka u Koprivnicu, franjevci su između 1662. i 1668. godine iz-

gradili drveno prebivalište s osam soba, uz koje je vjerojatno stajala i drvena crkva. Kada su uspješno dobili građevinsku dozvolu te dovoljno sredstava za izgradnju novog zdanja, gradnja je započela 1675. godine, a završila 1685. godine. U tom je razdoblju izgrađena jednobrodna barokna crkva pravokutnog tlocrta s trostrano završenim svetištem, koja je smještena na sjevernoj strani samostanskog kompleksa. Crkva je posvećena sv. Antunu Padovanskom, čije se čašćenje na prostorima kontinentalne Hrvatske počelo širiti u drugoj polovini XVII. stoljeća.³⁹ Crkva je bačvasto svodena s nizom šiljastih susvodnica. Uz glavno pročelje izgrađen je i zvonik. Prema Katarini Horvat-Levaj prisutno je „nepostojanje za srednjovjekovnu i ranobaroknu franjevačku arhitekturu karakterističnog dugog redovničkoga kora“ tako da je svetište crkve kratko.⁴⁰ Istaknuto obilježje franjevačke crkve je zvonik kvadratnog oblika koji je ugrađen u zapadni zid, a ima ulogu prohodnog trijema.

Pod zvonikom se nalaze drvena, dvokrilna glavna vrata, dok se iznad ulaza u crkvu nalazi kor koji nose dva zidana stupca, a interijer crkve je raščlanjen plitkim nišama. Uz obli trijumfalni luk koso su postavljena dva oltara posvećeni Blaženoj Djevici Mariji i sv. Franji Asiškom, dok je glavni oltar posvećen sv. Antunu Padovanskom. Pored oltara Blažene Djevice Marije nalazila su se vrata koja su vodila na ulicu, a danas su zazidana te je s unutrašnje strane uređena lurdska špilja.⁴¹ Crkvi je također 1692. godine prigradna Lauretanska kapela koja je bila smještena desno od ulaza u samostanski prostor, odnosno nasuprot kapele Presvetog Otkupitelja, koja se gradi kasnije (1744.). Franjevački samostan bio je izgrađen u dva trakta – istočni i južni kao samostalna zgrada zbog suženog prostora jer se nalazio uz

36 FELETAR, Dragutin: *Sakralno barokno graditeljstvo u općina Koprivnica, s posebnim osvrtom na župne crkve u Kuzmincu i Koprivničkom Ivanu*. // Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin VI-VII, 1994., 60–62.

37 ČIMIN, Robert; PETRIĆ, Hrvoje: *Crkva sv. Nikole u Koprivnici – prilozi poznavanju povijesti, arhitekture i groblja u srednjem i ranome novom vijeku*. // Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 550=56, 2022., 193–194.

38 Isto, 192.

39 PETRIĆ, Hrvoje: *O franjevcima i Koprivnici od 16. do početka 18. stoljeća*. // Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja XVII, 34, 2018., 87.

40 *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2000., 210.

41 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 95.

gradski bedem, točnije južno je krilo bilo naslonjeno na sam gradski bedem. Samostanskoj je zgradi podignut kat 1729. godine, a gradnju je izveo Kvirin Nothenstein.⁴²

4.1. Lauretanska kapela

Prije potresa 1778. godine, franjevačka crkva je uz kapelu Presvetog Otkupitelja imala s južne strane još Lauretansku kapelu. Međutim, 1778. godine jak potres je nanio jaku štetu po cijelom gradu, a u crkvi je najviše nastradala Lauretanska kapela, koja je nakon potresa, vjerojatno 1816. godine u potpunosti uklonjena.⁴³ Ono što je ostalo kao spomen da je crkva sadržavala kapelu je kamena ploča koja se danas nalazi iznad ulaza u samostanski hodnik, a nosi natpis: HOC SACELLUM LAURETANUM / AD HONOREM B.V. FIERI CURAVIT / NOB. DNA. REGINA BARBARA / ALTENBAHERIN VIDUA / SACRUM UNUM PRO DEFUNCTIS / DIE 5 MARTII CELEBRANDUM OBLIGO, odnosno na ploči piše kako je kapelu u čast Blažene Djevice dala podići plemenita gospođa Regina Barbara, Altenbacherova udovica te da obvezuje da se služi jedna misa za pokojne 5. ožujka.⁴⁴ Kao što natpis spominje, kapelu je dala podići gospođa Altenbach, najvjerojatnije udovica varaždinskog kipara Ivana Jakoba Altenbacha,⁴⁵ a kapela je dovršena 1692. godine, kada je i posvećena na blagdan Presvetog

Trojstva. Također, kapela je 1730. godine bila proširena sve do samostanskog zida pred sakristijom, ali nakon potresa vanjski se zid jako nagnuo, stoga je oltar iz kapele premješten u sakristiju. Oltar se spominje u Spomenici 1854. godine, ali nakon tog mu se gubi

Sl. 7. Johanna Josefa Carla Henricija pripisano, Marijino uznesenje na nebo (izvor: MirjananRepanić-Braun, Barokno slikarstvo u hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2004., str. 152.).

svaki trag te se ne zna što se s njim dogodilo, kao ni s kipom Gospe koji se nalazio na oltaru.⁴⁶ Budući da je kapela posvećena Loretskoj Gospi, ona je dokaz da je čašćenje Loretske Gospe bilo prisutno i prošireno krajem XVII. stoljeća u koprivničkom kraju.⁴⁷

4.2. Zavjetna kapela Presvetog Otkupitelja

Uz Lauretansku kapelu koja nije sačuvana,

42 Isto, 76.

43 PETRIĆ, Hrvoje: *Koprivnica na razmeđi epoha (1765-1870)*. Koprivnica – Zagreb: Nakladna kuća „Dr. Feletar“; Zavod za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2000., 59.

44 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 98–99.

45 BARIČEVIĆ, Doris: *Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach*. // Peristil: zbornik radova povijesti umjetnosti, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1982., 108.

46 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 98–99.

47 PETRIĆ, Hrvoje: *O franjevcima i Koprivnici od 16. do početka 18. stoljeća*. // Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja XVII, 34, 2018., 92.

sa sjeverne strane crkvi je prigradna kapela Presvetog Otkupitelja ili Spasitelja. Kapela je kvadratnog tlocrta, a nadvisuje ju mala kupola s lanternom na kojoj se nalazi križ. U niši sjevernog vanjskog zida kapele nalazi se skulptura sv. Franje Asiškog kipara Ivana Jakoba Altenbacha iz druge polovine XVII. stoljeća. Skulpturu je atribuirala Doris Baričević te odredila kamen kao materijal, a kao važnu poveznicu u određivanju autorstva također je istaknula i važnost Altenbachove udovice za koprivničku franjevačku crkvu u svojstvu donatorice Lauretanske kapele.⁴⁸ Zavjetna kapela dovršena je 1745. godine, a podiže ju Varaždinski generalat, kojem je sjedište od 1739. do 1765. godine u Koprivnici. Iako je Rudolf Horvat⁴⁹ smatrao da je kapela podignuta kao zavjet zbog kuge koja je vladala Koprivnicom između 1738. i 1745. godine, Cvekan navodi da generalat podiže kapelu radi zavjeta učinjenog tijekom Bečkoga rata (1683. – 1699.), dodajući da o tome postoji spomen u arhivskom dokumentu koji govori o povijesti samostana (*Origo antiqui conventus Capromncensis Beatae Virginis Mariae Immaculatae conceptae F. F. Minorum*), ali i natpis koji se nalazi iznad ulaza u kapelu gdje se navodi da je kapelu podigao Generalat⁵⁰: HOC GENERALATVS POSVIT / TIBI CHRISTE SACELLVM / HAEC IGITVR POPVLI / RESPICE VOTA TVI. Natpis sadrži kronogram, što znači da veličinom istaknuta slova označavaju rimske brojeve, čiji zbroj otkriva godinu 1744., koja označava godinu početka gradnje kapele. Polukružni ulaz u kapelu iz crkve zatvaraju dvokrilna vrata, napravljena od kovanog željeza, neznanog majstora.

Na oltaru Presvetog Otkupitelja nalazi se i impresivan broj polikromiranih skulptura neznanih autora, a pretpostavku o autorstvu donosi Helena Kušenić. U vrijeme gradnje kapele Koprivnica i Varaždin usko su povezani, budući da je Varaždin jedno od središta baroknog kiparstva, što je dovelo do mogućnosti da u koprivničkoj crkvi, odnosno kapeli svoj trag

i rad ostavlja varaždinski majstor Ivan Adam Rosemberger, koji djeluje u prvoj polovini XVIII. stoljeća.⁵¹ Njegov utjecaj može se uočiti na figurama sjedećih anđela s rubova vijenca, a također u korist teoriji da je Rosemberger radio u Koprivnici ide i činjenica da je general Mieniczky donirao oltarnu palu, odnosno njegova predanost i angažiranost u procesu izrade oltara ukazuju na mogućnost da je stoga doveo i Rosembergera ili bar nekog iz njegove radionice. U središnjem dijelu oltara, ispod oltarne pale smještena je skulptura Trpećeg Krista, koja se prethodno nalazila u niši svetišta s desne strane oltara sv. Antuna Padovanskog, a na oltar kapele smještena je tek 1973. godine.⁵² Oltarna slika datira se u oko 1745. godinu prema Ivy Lentić Kugli,⁵³ a prikazuje poprsje Krista Otkupitelja, koji je prikazan ozbiljnog izraza lica s pogledom upućenim ravno u gledatelja. Na oltarnom retablu sliku uokviruje polikromirani baldahin s resama i zastorima, koje otvaraju i pridržavaju dva anđela. Takvo rješenje gdje lebdeći anđeli otvaraju zastor kako bi se otkrila starija, posebno čašćena slika (*quadro riportato*) umetnuta u kasniji retabl prisutna je, primjerice u Rijeci na oltaru sv. Ivana Nepomuka Sebastiana Petruzzija u bivšoj isusovačkoj crkvi, ali i prostorno bliže na Trškom Vrhcu na glavnom oltaru F. J. Strauba u crkvi Majke Božje Jeruzalemske (1759.). U vrijeme nakon Tridentskog sabora slikarstvo postaje nositelj vizualizacije sakralnih tema, stoga je došlo i do masovne produkcije grafičkih predložaka kako bi se teme i kompozicije svetih slika mogle što brže proširiti, što potvrđuju i grafički predloži slike Krista Otkupitelja.⁵⁴ Uz koprivnički primjer u Virju postoji

51 KUŠENIĆ Helena: *Zavjetna kapela Presvetog Otkupitelja u crkvi sv. Antuna Padovanskog u Koprivnici*. // Podravski zbornik 38 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2012., 123.

52 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 100.

53 *Koprivnica – grad i spomenici*. Zagreb: Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1986., 172.

54 REPANIĆ-BRAUN, Mirjana: *De sacris imaginibus – grafički predloži i sakralno slikarstvo poslijetridentskog razdoblja: pri-*

48 BARIČEVIĆ, Doris: Nav. dj., 108.

49 HORVAT, Rudolf: Nav. dj., 135.

50 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 99.

još jedan primjer prikaza Krista Otkupitelja. Anđela Horvat ističe za spomenute dvije slike kako su one kopije koje su nastale po uzoru Krista Spasitelja iz Rima, koja je u XIV. stoljeću prenesena u Prag, a zatim u Chrudim također u Češkoj, gdje se od 1679. godine smatrala čudotvornom.⁵⁵ Slika se nalazi u chrudimskoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije, a u Chrudim ju je donio Jan Pfeifer, čija će kuća poslužiti 1648. godine kao mjesto stanovanja za švedske časnike. Švedski protestantski vojnici jednom su prilikom nanijeli štetu slici, a iz mjesta gdje su je oštetili počela je teći krv, primjerice iznad Kristova oka. Od tog trenutka slika je potaknula snažnu privatnu pobožnost, koja u zadnjoj četvrtini XVII. stoljeća prelazi na javnu razinu te postiže intenzivnu naklonost tijekom vala kuge koji se dogodio oko 1720. godine.⁵⁶ Muzej grada Koprivnice također u zbirci sadržava kopiju prikaza Krista Spasitelja iz Chrudima. O slici nema mnogo podataka, ali potvrđuje da je kult Krista Spasitelja kao zaštitnika od pošasti bio snažan i rasprostranjen na području Podravine.

5. Umjetnički inventar crkve

U sadržaj umjetničkog inventara crkve uključit ćemo tri oltara, kasnobaroknu propovjedaonicu te crkveni namještaj i skulpture u svetištu i brodu crkve. Pojedinačne skulpture smještene u svetištu (Srca Isusova i Srca Marijina) i brodu crkve (Sv. Ane s malom Marijom i sv. Josipa s Djetetom) pripadaju devetnaestoljetnom inventaru. Među crkvenim namještajem treba spomenuti crkvene i korske klupe. U

---

mjeri iz likovne baštine sjeverne Hrvatske. // Tridentska baština: katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama (ur. Romana Horvat), Zagreb: Matica hrvatska, Katolički bogoslovni fakultet, Filozofski fakultet Družbe Isusove, 2016., 294–295.

55 HORVAT, Anđela: *O baroku u srednjoj Podravini*. // Podravski zbornik 3 (ur. Franjo Horvatić), Čakovec: Zrinski, 1977., 216.

56 PANOCH, Pavel: *Chrudimský Kristus a zázračné souřadnice jeho barokní legendy*. // *Theatrum historiae* V 2009., 42., 48.

svetištu se nalaze dvije tamnosmeđe klupe iz baroknog razdoblja, a detalj istaknut zlatnom bojom na klupama su broj 17 jednoj te broj 46 na drugoj klupi, što zapravo otkriva godinu njihove izrade – 1746.

Baroknom razdoblju su propovjedaonice bile važne i njima se također posvećivala velika pažnja, budući da se s njih nagovještavala riječ Evandjelja, stoga se na području sjeverne Hrvatske mogu pronaći bogato ukrašeni primjeri najčešće drvenih propovjedaonica.⁵⁷ Današnja propovjedaonica zamijenila je stariju propovjedaonicu stradalu u potresu 1778. godine. Nakon potresa, gvardijan Ivan Čendeš unajmio je stolara Salomona Botzleina porijeklom iz Pečuha i kipara Petra Moritza (1742. – 1803.) iz Bamberga, za izradu nove propovjedaonice koja je dovršena 1779. godine. Trostrana propovjedaonica počiva na profiliranom podnožju, čiji se donji završetak čunjasto sužuje, a do samog balkona vode stepenice iz samostanskog hodnika. Iznad balkona i pozadinske stijene nalazi se kružni baldahin ukrašen nizom malih resa. Na krovu baldahina snažnim volutama istaknut je postament na kojem je skulptura Spasitelja, koju je Doris Baričević atribuirala križevačkom kiparu Stjepanu Severinu, pokrajinskom kiparu koji djeluje na području Podravine od sredine tridesetih do sredine pedesetih godina XVIII. stoljeća.⁵⁸

Glavni oltar koprivničke franjevačke crkve, posvećen sv. Antunu Padovanskom, postavljen je početkom XIX. stoljeća, a njegov barokni prethodnik nije sačuvan. O prijašnjem oltaru se zna da ga je dao podići Leonardo pleminiti Candez, no izgled oltara ostaje nepoznat.⁵⁹ Novi oltar izrađen je od drveta u klasicističkom stilu, no autor ostaje neznan. Oltar je velikih dimenzija, tako da ispunjava u potpunosti visinu svetišta crkve. Izvorna oltarna pala sv. Antuna Padovanskog uklonjena je s oltara 1846.

---

57 *Koprivnica – izabrane teme*. Varaždin: Varteks tiskara, 1995., 74.

58 BARIČEVIĆ, Doris: *Dominus sculptor Stephano Szeverin Crisiensis*. // *Peristil: zbornik radova povijesti umjetnosti*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1987., 85., 92.

59 Isto, 89.

godine, a sadašnju sliku iste je godine nabavila gospođa Ana Peresc, čiji je bratić Ferdinand Shweher autor slike.⁶⁰ Slika u desnom donjem dijelu prikazuje sv. Antuna Padovanskog kako jednom nogom kleči na obali uz rijeku, dok se iznad svetca u lijevom gornjem kutu na oblacima nalazi Bogorodica s malim djetetom Isusom, prikazujući zapravo čudo koje sv. Antun Padovanski izvodi – propovijeda ribama. U ikonografiji sv. Antuna Padovanskog uz ljljan kao jedan od ključnih atributa, mogu se još pojaviti i knjiga, plamen ili procvjetali križ,⁶¹ a od polovine XV. stoljeća njegov kult se sve više širi, kada ga se prikazuje mladolikog i bez brade, dok se krajem XV. stoljeća širi prikaz u kojem se svecu ukazuju na oblacima Djevica s Djetetom.⁶²

S lijeve strane trijumfalnog luka smješten je bočni oltar posvećen Utisnuću rana sv. Franje Asiškog, a primjer je kasnobaroknog razdoblja datiran u oko 1779./1780. godinu. Oltar su izradili spomenuti Botzleiner i Moritz. U sredini oltarnog nastavka smješten je djelomično slikarski, a djelomično skulpturalno izveden prikaz stigmatizacije sv. Franje Asiškog. Sv. Franjo Asiški prikazan je u zanosu, kako kleči raširenih ruku na kamenitom brdu ispred razapetog Krista, kojemu seraf s dva krila pokriva donji dio tijela. U sredini atike smješten je kip sv. Nikole biskupa, zaštitnika Koprivnice. Prikazan je kako sjedi na vijencu posrebrjenih oblaka te drži knjigu. Iza njega šire se zrake svjetlosti. Kiparskom izvedbom podsjeća na kip sv. Blaža, koji pripada oltaru Majke Božje, a za kojeg se zna da je djelo kipara Petra Moritza, stoga se za skulpturu sv. Nikole također smatra da je Moritzov rad iz 1779. godine.⁶³

Drugi bočni oltar smješten desno od tri-

jumfalnog luka je Majke Božje, odnosno oltar s prikazom Presvetog Trojstva koje kruni Mariju. Prvi izvorni oltar izrađen je po završetku izgradnje crkve 1685. godine i posvećen je Majci Božjoj, no oltar je oštećen u potresu 1778. godine i tada dolazi do izrade današnjeg oltara. Međutim, važno je objasniti što se s oltarom dogodilo prije oštećenja uzrokovanih potresom. Naime, oltar se nije nalazio u crkvi cijelo vrijeme, nego je u jednom trenutku bio uklonjen. Paškal Cvekan pretpostavlja da je razlog tome bila gradnja Lauretanske kapele 1692. godine na mjestu današnjeg ulaza u samostan, u koju je zatim premješten oltar.⁶⁴ Na oltaru iz XVII. stoljeća nalazila se skulptura Majke Božje s Djetetom Isusom, ali zanimljivo je da skulptura ne ostaje u Koprivnici. Kip Madone s Djetetom prikazuje Bogorodicu s baroknom krunom kako stoji na mjesечеvoj glavi, a u rukama pridržava jakog poluležećeg Isusa, koji također nosi krunu na glavi. U lijevoj ruci drži zemaljsku kuglu, dok desnu stavlja Bogorodici na srce. Madona s Djetetom prikaz je zrelije žene koja stabilno stoji držeći dijete Isusa, a motiv da stoji na mjesecu te da je ranije bila prikazana sa zrakama sunca ukazuje na ikonografiju Apokaliptične žene.⁶⁵ Dataciju skulpture u oko 1440./1450. godine određuje Anđela Horvat uspoređujući sličnosti s dvije slovenske skulpture koje su datirane upravo u vrijeme oko 1450. godine.⁶⁶ Kao što je spomenuto skulptura ne ostaje u Koprivnici, nego odlazi u Jud jer se tamo častio Marijin kult, a slika koju su imali nije zadovoljila franjevce te su bili u potrazi za boljim rješenjem. U razdoblju od 1703. do 1711. godine skulptura je radi sigurnosti odnesena u samostan u Šikloš, otkuda je prenesena u osječki samostan ondašnje Kapistranske provincije jer ni u Šiklošu više nije bila sigurna zbog pljački. Iako je u Osijek odnesena samo na privremeno čuvanje, Madona s Djetetom do danas je ostala tamo. Oko povratka

60 Isto.

61 IVEZIĆ, Vladimir: *Barokni oltarni retabl sv. Antuna Padovanskog*, Vukmanić, 17.st. // Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin 14–15, 2004., 236.

62 L. B., R. C., G. d. F.: Antonio di Padova, santo. // *Enciclopedia Italiana*, 1929. Dostupno na: https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-di-padova-santo_%28Enciclopedia-Italiana%29/ (11. 2. 2025.)

63 CVEKAN, Paškal: Nav. dj., 90.

64 Isto.

65 HORVAT, Anđela: *Tri gotičke franjevačke Madone selice*. // *Peristil: zbornik radova povijesti umjetnosti*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1977., 16–17.

66 Isto, 17.

u Šikloš došlo je do spora jer su osječki građani i franjevci zavoljeli skulpturu te je se nisu htjeli odreći, a spor na kraju rješavaju car u Beču i kurija u Rimu.⁶⁷

Današnji oltar rad je Botzleina i Moritza, a skulpturalna scena iz XIX. stoljeća Presvetog Trojstva koje kruni Mariju smještena je u središtu oltarnog nastavka. Bogorodica je prikazana u stojećem stavu, zaogrnut crvenim plaštem te ruke pruža prema Kristu koji se nalazi lijevo od nje i drži velik križ jednom rukom, dok drugom pokazuje na krunu koju drži Bog Otac s desne strane. Iznad krune prikazana je mala, bijela golubica koja simbolizira Duha Svetoga.

6. Umjetnički inventar samostana

Uz spomenuti crkveni inventar, naglasak rada je i na samostanskom inventaru, posebice slikarskim djelima. Uz svetačke prikaze, ističe se i portret kardinala Lorenza Cozze. Lorenzo Cozza, rođen Simone zaredio se 1669. godine, a 1695. godine postaje vizitator franjevačkih provincija Dalmacije i Bosne.⁶⁸ Njegova uloga bila je značajna za franjevačke samostane Dalmacije, a osim uloge provincijala, bio je i istaknuti teolog i filozof. Ikonografija kardinala Cozze nije siromašna, štoviše u Ognissanti u Firenci nalazi se portret pripisan Vincenzu Meucciju, zatim brojni portreti su u sjemeništu u Montefiasconeu i samostanima Reda, a uz ovaj portret veže se i grafički predložak Gasparea Massija (Rim, oko 1698. – Rim, 1731.), tiskan u Rimu i u Augsburgu prvo 1726. godine, a zatim 1743. godine, što pokazuje kako je jedna od tih dviju grafika zasigurno poslužila kao predložak koprivničkom portretu koji stoga nastaje nakon 1726. godine.⁶⁹

67 Isto, 17–19.

68 BERTONI, Luisa: *Cozza, Lorenzo (al secolo Simone)*. // Dizionario Biografico degli Italiani 30, 1984. Dostupno na: https://www.treccani.it/enciclopedia/lorenzo-cozza_%28Dizionario-Biografico%29/ (11. 2. 2025.)

69 *Digitaler Portrait Index*. Dostupno na: <https://www.portraitindex.de/documents/obj/33704607> (11. 2. 2025.)

U poslijetridentskoj umjetnosti izrazit naglasak je na marijanskoj ikonografiji, posebice na njezinoj ulozi pobjednice nad herezom, zatim zaštitnice, uznesenja na nebo i bezgrešnog začeca, što postaje i na našem području jedan od najraširenijih ikonografskih tipova.⁷⁰ Popularnost marijanske ikonografije nezaobilazna je i u franjevačkoj umjetnosti, što je vidljivo i na primjeru slike *Uznesenja Marijina* koja se čuva u koprivničkom samostanu. Autor slike je Johann Josef Carl Henrici (Schweidnitz, 1737. – Bozen/Bolzano, 1823.), kojemu je inspiracija bila oltarna pala za glavni oltar u Bozenu slikara Gregorija Lazzarinija.⁷¹ Unutar dinamične scene koja uključuje brojne likove, ističu se elementi svijetlog kolorita, posebice naglašeni bijelim, velikim oblacima koji tvore dijagonalu koja vodi u visine neba, ali teatralnost i nemirnost scene lijepo naglašavaju crvena boja te tamne boje poput plave i smeđe. Uz prikaz Uznesenja Djevice često je povezan i događaj krunidbe Marije, koju na ovom primjeru kruni Presveto Trojstvo.

Nadalje, temelj franjevačke ikonografije uz Mariju i Raspetog Krista su dakako i prikazi sv. Franje Asiškog i sv. Antuna Padovanskog, a uz njih se javljaju i blaženi Ivan Duns Scotus, sv. Ivan Kapistran, sv. Bonaventura, kao i poslijetridentski sveci poput sv. Ivana Nepomuka, u čijim se prikazima ističu njihove kreposti i zavjeti. Uz Henricija, u inventaru samostana čuvaju se djela još jednog poznatog slikara kojem su pripisana četiri djela – Izaije Gassera (Brixen (Bressanone), 1709. – Kloštar Ivanić, 1751.). Gasser se ističe kao slikar laik koji u prvoj polovini XVIII. stoljeća djeluje u samostanima ladislavske provincije. U Koprivnici se čuvaju četiri ovalne slike naslikane 1736. godine s prikazima sv. Antuna Padovanskog, sv. Ivana Kapistrana, sv. Ljudevita Tuluškog te blaženog Ivana Duns Scotusa, kojeg je na skoro identičan način bio naslikao i za ormoški samostan. Iako se ne zna mjesto Gasserovog naukovanja, niti posrednih i neposrednih stilskih uzora,

70 *Trident u Hrvatskoj: vizualizacije tridentskoga programa u likovnoj baštini*. Zagreb: FF Press, 2022., 127.

71 Isto, 245.

Mirjana Repanić-Braun dodaje kako su Gasse-rova djela blisko povezana uz ptujsku radionicu Franca Antona Pachmayera.⁷²

U samostanu se uz spomenute slike čuvaju i djela neznanih slikara. Jedna od njih je slika *Bogorodica* iz prve polovine XVIII. stoljeća, a prikazuje Bogorodicu u molitvenoj pozi na tamnoj pozadini. Iz prve polovine XVIII. stoljeća su i djela *sv. Doroteje* i *sv. Afre*, dok je *sv. Ivan Nepomuk* datiran u XVIII. stoljeće. Proučavajući literaturu o djelu *sv. Afre* uočljiva je nepodudarnost autora oko identifikacije svetice. Naime, uz ime *sv. Afre* spominje se i mogućnost da je prikazana *sv. Tekla*, a upravo je ikonografija ta koja je i rješenje i razlog dvojbi među autorima. Kada je riječ o ikonografiji i atributima *sv. Afre* kao najčešći atribut se ističe lomača, koja se nalazi svetici pod nogama. No, u ikonografiji *sv. Tekle* kao atributi se pojavljuju divlje zvijeri, poput lavova i zmija, koji simboliziraju brojna mučenja koje je preživjela, ali kao i kod *sv. Afre* mogući atribut je i lomača.⁷³ U koprivničkom samostanu osim slika, uspjeli su se sačuvati i predmeti raznog svetog posuđa, od pokaznica, kaleža do relikvijara. Najkvalitetniji primjeri koji su se uspjeli očuvati su predmeti zlatarstva, ali stilskom jednostavnošću su zanimljivi i srebreni pacifikali i kaleži. Iako za velik broj predmeta autor ostaje neznan, majstor koji se ističe je Georg Reischel, augsburški majstor koji je djelovao u drugoj polovini XVII. stoljeća, od 1654. do 1700. godine.⁷⁴

7. Zaključak

Franjevci u Koprivnicu dolaze krajem XIII. stoljeća, gdje su stanovali i održavali vjersku zajednicu dugi niz godina, sve do sredine XVI.

72 REPANIĆ-BRAUN, Mirjana: *Barokno slikarstvo u hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1999., 112.

73 HALL, James: *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Zagreb: Školska knjiga 1998., 331.

74 PETRIĆ, Hrvoje: *O franjevcima i Koprivnici od 16. do početka 18. stoljeća*. // *Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja XVII, 34, 2018.*, 92.

stoljeća kada ih splet okolnosti vezanih uz osmanske vojnike potakne na drastičnu odluku – napuštanje crkve i grada. Koprivnica je u XVI. stoljeću obavljala vojnu, obrambenu funkciju budući da se upadi, pljačkanja i borbe s Osmanlijama bile stalno prisutne. Odluka o napuštanju Koprivnice nije bila konačna, nego su franjevci bili odlučni u povratku u grad, u čemu su nakon nekoliko komplikacija pojašnjanih u radu uspjeli. U vrijeme kada franjevci nisu bili u gradu, a kada je intenzitet ratovanja s Osmanlijama bio jak, Koprivnica je kao utvrda oslabila, što je potaknulo odluku o obnovi i moderniziranju utvrde. Kao što je spomenuto, ideja petog bastiona nije bila realizirana, ali zato su utvrdu poboljšali i ojačali na druge načine. Koprivnička utvrda dobila je raveline kao nove elemente te predbedeme i unutarbedemsko povišenje kavalira. Obnova utvrde trajala je dugo, a u tom periodu se u gradu ponovno pokušavaju vratiti franjevci. Više je razloga za njihov povratak. Važno je naglasiti poslijetridentsku obnovu kao odgovor na protureformaciju, čiji su predvodnici uz isusovce bili franjevci, među kojima je za koprivničke franjevce važno istaknuti Franju Draškovića. Drašković omogućuje franjevcima da se na kratak period vrate u Koprivnicu (početak XVII. stoljeća), ali nažalost njihova borba za crkvu koju su napustili i dalje traje. Konačan povratak dogodio se 1657. godine, ali pravna borba oko prijašnje crkve se nastavila, što je u konačnici rezultiralo odlukom da će franjevci izgraditi novu crkvu i samostan na novoj lokaciji.

Gradnja crkve i samostana počela je 1675. godine i dovršena je 1685. godine, a radilo se o jednobrodnoj baroknoj crkvi pravokutnog tlocrta s trostrano završenim svetištem i zvonikom. Crkvi su kasnije dograđene dvije kapele, Lauretanska koja je građena 1692. godine te Presvetog Otkupitelja 1744. godine. Uz prisutnu osmansku opasnost, Koprivnicu su obilježile i epidemije kuge te potresi, od kojih je potres iz 1778. godine uzrokovao velika oštećenja na Lauretanskoj kapeli, nakon čega je kapela uklonjena.

U crkvi se nalaze tri oltara, glavni i dva boč-

na, međutim barokni prethodnik glavnom oltaru nije sačuvan. Bočni oltari vrijedno su djelo stolara Salomona Botzleina i kipara Petra Moritza, a uz oltare svoju vještinu prenose i na izradu propovjedaonice, koja sadržava značajnu skulpturu Krista Spasitelja pokrajinskog majstora Stjepana Severina.

Uz Severina, u niši vanjskog zida zavjetne kapele nalazimo djelo kipara Ivana Jakoba Altenbacha. Altenbachova skulptura sv. Franje Asiškog obilježena je plastičnim volumenom čvrstog obrisa, cjevastim naborima draperije i naglašenim stigmatiziranim šakama. U zavjetnoj kapeli ističe se i skulptura Trpećeg Krista, ali i oltarna slika Krista Otkupitelja, koja ima zanimljivu pozadinu i snažan kult, budući da nastaje po uzoru na chrudimsku čudotvornu sliku. Među slikarskim svetačkim djelima koja se čuvaju u samostanu ističu se prikazi sv. Dorotheje te sv. Afre. U samostanskom inventaru najveći broj slika pripisan je slikaru laiku Izaiji Gasseru, čija četiri ovalna portreta svetaca obogaćuju samostansku zbirku.

Također, treba istaknuti vrijednu sliku Uznesenja Marijinog Johanna Josefa Carla Henricija, koja sadržava baroknu dinamičnost, brojnost likova, prenaplašenost gesta i igru svjetla i sjene te portret Lorenza Cozze, kardinala čiji se portret prenosio grafičkim predlošcima, od kojih je jedan utjecao na koprivnički portret. Iako autor portreta nije poznat, zanimljivost portreta kardinala Cozze je i u tome što je kao provincijal imao značajnu ulogu za dalmatinske samostane, no činjenica da se njegov portret nalazi i u koprivničkom samostanu ukazuje da su franjevci cijenili njegov doprinos na našem prostoru. U radu je predstavljena zanimljiva povijest isprepletana raznim okolnostima te umjetničko nasljeđe samostana i crkve sv. Antuna Padovanskog, čiji velik broj, posebice djela iz samostanske zbirke govori o očuvanosti baštine. Unatoč raznim neprilikama koje su snašle Koprivnicu i franjevačku crkvu i samostan te okolnostima koje i nakon istraživanja za rad ostaju nepoznate, svakako se može istaknuti da daljnja istraživanja otkrivaju nove informacije i daju

jasniju sliku franjevačkog života u Koprivnici.

Summary

Artistic Decoration of the Franciscan Church and Monastery of St. Anthony of Padua in Koprivnica

The Franciscan order first settled in Koprivnica toward the close of the 13th century, taking up residence in a deserted Romanesque church. During the first half of the next century, they constructed a new single-nave church, featuring buttresses and a polygonal sanctuary. However, many years later, the friars chose to leave both the church and the town - a decision that will be explored in detail in this paper. Their eventual return marks a pivotal moment for the subject of this article, which centers on the visual and artistic legacy of the Baroque era preserved within the church and the monastery. Notable contributions include works by Izaija Gasser, Johann Josef Karl Henrici, and sculptor Ivan Jakob Altenbach. After reestablishing their presence in Koprivnica, the Franciscans built a new religious complex - the Church and Monastery of St. Anthony of Padua - at a different site. The new church was designed as a Baroque-style structure with a rectangular layout, a sanctuary with a three-sided apse, an adjoining bell tower, and the monastery complex. Throughout the 17th century and the early decades of the 18th century, the church endured a number of natural calamities that left lasting damage. Originally, it housed two chapels - one dedicated to Our Lady of Loreto and another to the Most Holy Redeemer. Of the two, only the Chapel of the Most Holy Redeemer remains intact today. This article also outlines the historical circumstances surrounding Koprivnica's development - a town that played a strategic military role for many years, particularly due to frequent conflicts and invasions by the Ottoman Empire. Included as well is a summary of the Franciscan Order's history and the founding of the Province of St. Ladislaus, which was instrumental in the Franciscans' return to Koprivnica.

Literatura i izvori

- BARIČEVIĆ, Doris: *Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach*. // Peristil: zbornik radova povijesti umjetnosti, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1982.
- BARIČEVIĆ, Doris: *Dominus sculptor Stephano Szeverin Crisiensis*. // Peristil: zbornik radova povijesti umjetnosti, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1987.
- BERTONI, Luisa: Cozza, Lorenzo (al secolo Simone). // *Dizionario Biografico degli Italiani* 30, 1984. Dostupno na: https://www.treccani.it/enciclopedia/lorenzo-cozza_%28Dizionario-Biografico%29/
- BROZOVIĆ, Leander: *Građa za povijest Koprivnice*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978.
- CVEKAN, Paškal: *Koprivnica i Franjevci: Povijesno-kulturni prikaz dolaska i djelovanja Franjevaca u Koprivnici*.
- ČIMIN, Robert; PETRIĆ, Hrvoje: *Crkva sv. Nikole u Koprivnici – prilozi poznavanju povijesti, arhitekture i groblja u srednjem i ranome novom vijeku*. // Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 550=56, 2022.
- *Digitaler Portrait Index*. Dostupno na: <https://www.portraitindex.de/documents/obj/33704607>
- FELETAR, Dragutin: *Sakralno barokno graditeljstvo u općini Koprivnica, s posebnim osvrtom na župne crkve u Kuzmincu i Koprivničkom Ivanu*. // Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin VI-VII, 1994.
- FELETAR, Dragutin: *Spomenici kulture i povijesti u općini Koprivnica*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1992.
- HALL, James: *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Zagreb: Školska knjiga 1998.
- HORVAT, Anđela: *Tri gotičke franjevačke Madone selice*. // Peristil: zbornik radova povijesti umjetnosti, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1977.
- HORVAT, Anđela: *O baroku u srednjoj Podravini*. // Podravski zbornik 3 (ur. Franjo Horvatić), Čakovec: Zrinski, 1977.
- HORVAT, Rudolf: *Poviest slob. i kr. grada Koprivnice*. Koprivnica: MAG, 1943.
- IVEZIĆ, Vladimir: *Barokni oltarni retabl sv. Antuna Padovanskog, Vukmanić, 17.st.* // Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin

- 14–15, 2004.
- *Koprivnica – grad i spomenici*. Zagreb: Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1986.
  - *Koprivnica – izabrane teme*. Varaždin: Varteks tiskara, 1995., 74.
  - KUŠENIĆ Helena: *Zavjetna kapela Presvetog Otkupitelja u crkvi sv. Antuna Padovanskog u Koprivnici*. // Podravski zbornik 38 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2012.
  - L. B., R. C., G. d. F.: *Antonio di Padova, santo*. // *Enciclopedia Italiana*, 1929. Dostupno na: https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-di-padova-santo_%28Enciclopedia-Italiana%29/
  - LUKAČIĆ, Petar: *Koprivnica kao središte Varaždinskog generalata (1731. – 1765.)*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009.
  - *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2000.
  - PANOCH, Pavel: *Chrudimský Kristus a zázračné souřadnice jeho barokní legendy*. // *Theatrum historiae* V 2009.
  - PETRIĆ, Hrvoje: *Koprivnica na razmeđi epoha (1765-1870)*. Koprivnica – Zagreb: Nakladna kuća „Dr. Feletar“; Zavod za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2000.
  - PETRIĆ, Hrvoje: *O franjevcima i Koprivnici od 16. do početka 18. stoljeća*. // *Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja* XVII, 34, 2018.
  - PETRIĆ, Hrvoje: *Koprivnica u 17. stoljeću*. Samobor: Meridijani, 2005.
  - REPANIĆ-BRAUN, Mirjana: *Barokno slikarstvo u hrvatskoj franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1999.
  - REPANIĆ-BRAUN, Mirjana: *De sacris imaginibus – grafički predlošci i sakralno slikarstvo poslijetridentskog razdoblja: primjeri iz likovne baštine sjeverne Hrvatske*. // *Tridentska baština: katolička obnova i konfesionalizacija u hrvatskim zemljama* (ur. Romana Horvat), Zagreb: Matica hrvatska, Katolički bogoslovni fakultet, Filozofski fakultet Družbe Isusove, 2016.
  - SLUKAN ALTIĆ, Mirela: *Povijesni atlas grada III. svezak Koprivnica*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2005.
  - *Trident u Hrvatskoj: vizualizacije tridentskoga programa u likovnoj baštini*. Zagreb: FF Press, 2022.
  - UZELAC, Zlatko: *Tvrđava Koprivnica: prijedlog zaštite, restauriranja i rehabilitacije očuvanog dijela koprivničkih bedema*. // *Podravski zbornik 2011* (ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2011.
  - ŽMEGAČ, Andrej: *Bastioni kontinentalne Hrvatske*. Zagreb: Golden Marketing, Institut za povijest umjetnosti, 2000.